

3. Платонов Ю.П. Этническая психология. – СПб.: Речь, 2001. – 320 с.
4. Милле Л., Кроули Р. Терапевтические метафоры для детей и “внутреннего ребенка”. М.: Независимая фирма “Класс”, 2000. – 144 с.
5. Гнездилов А.В. Авторская сказкотерапия. Дым старинного камина (сказки доктора Балу). – СПб.: Речь, 2004. – 292 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Тихонова Е.А. Проективная диагностика в сказкотерапии. – СПб.: Речь, 2003. – 208 с.
7. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Кудзилов Д.Б. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии. – СПб.: Речь, 2004. – 144 с.
8. Стишенок И.В. Сказка в тренинге: коррекция, развитие, личностный рост. – СПб.: Речь, 2005. – 144 с.
9. Пезешкиан Н. Торговец и попугай. Восточные истории в позитивной психотерапии. – М.: Прогресс, 1992. – 240 с.
10. Осипова А.А. Общая психокоррекция: Учебное пособие для студентов вузов. – М.: ТЦ Сфера, 2007. – 512 с.
11. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Практикум по сказкотерапии. – СПб.: Речь, 2002. – 310 с.

The article describes the advantages of using fairy tales in psychotherapy of children. It contains main principles of the psychological analyses applied to fairy tales composed by children. Apart from this, the author explores the main functions of fairy tales and possibilities that arise for the client in fairy-tale therapy.

Keywords: fairy, fairy-tale therapy, testing, correction, development.

Отримано: 17.02.2010

УДК 159.923

З.М.Шевчук

Особливості психологічного змісту духовних цінностей особистості та їх розвиток у виховному діапазоні

У статті розглядаються наукові та релігійні погляди, поняття духовних цінностей. Обґрунтовуються теоретичні матеріали, що вказують на значущість і необхідність вивчення духовних цінностей у психології.

© З.М.Шевчук

842

Розкривається напрямок розвитку духовних цінностей у виховному діапазоні.

Ключові слова: цінності, духовні цінності, особистість, розвиток, методи виховання.

В статье рассматриваются научные и религиозные взгляды, понятия духовных ценностей. Обосновываются теоретические материалы, которые указывают на значимость и необходимость изучения духовных ценностей в психологии. Раскрывается направления развития духовных ценностей в воспитательном диапазоне.

Ключевые слова: ценности, духовные ценности, личность, развитие, методы воспитания.

Актуальність. Кардинальні зміни, що відбуваються в нашій країні в області науки, політики, економіки, ідеології, суспільної моралі, обумовлюють зростання інтересу до проблеми духовних цінностей, людського буття, смислу життя, призначення людини, життєвого шляху, проблеми свободи та відповідальності, тобто тих проблем, які напряму пов'язані із розвитком особистості і її духовного внутрішнього світу. Ці питання не є новими для психологічної науки, але при їх вирішенні особливу увагу слід приділити духовним цінностям особистості. Шлях глибокого усвідомлення духовних цінностей нелегкий, він потребує складної внутрішньої роботи щодо когнітивно-емоційного поціновування свого життя. Розвитку вільної та відповідальної особистості, яка знає, заради чого здійснюється її діяльність, або в чому сенс тих чи інших цілей, прагнень, намірів. Тому сфера духовних цінностей охоплює сенс життя, милосердя, справедливості, вірності, чесності, толерантності, любові, добра, тобто сенс вищих духовних категорій. Які на зламі першого і другого тисячоліття в процесі розвитку людства були підпорядковані матеріальним цінностям у глобальному масштабі. І все друге тисячоліття минуло під знаком матеріального розвитку.

Дослідження духовних цінностей отримало розвиток у працях С.С. Андрєєвої, М.Й. Боришевський, І.Д. Бека, В.В. Знакова, О.П. Колісника, Г.В. Кузнецова, А.Л. Некрасова, О.В. Парамонова, Е.О. Помиткіна, М.В. Савчина.

Метою даної статті є огляд і аналіз особливостей психологічного змісту духовних цінностей особистості та їх розвиток у виховному діапазоні.

Витоки теоретичних роздумів стосовно цінностей можна виявити ще в Платона, у його теорії ідеї. У цій теорії проглядається певний антагонізм між цінностями – ідеальним світом і світом реальним, матеріальним. Матеріальне буття ніколи не може дорости до ідеального світу (світу абсолютних цінностей).

843

На противагу вченням Платона, психоаналітики говорять не стільки про цінності, як про те, що є цінним. Подібної точки зору дотримуються й біхевіористи: цінність – це міра інтенсивності чи енергії, з якою особа наближається до об'єкта, що має заспокоїти її потяг і задовольнити потреби.

Слід виділити заслуги Г.Маррея, якого можна вважати одним із перших представників гуманістичної психології. Він виразно виділяє конкретні цінності, а саме: хороше фізичне самопочуття, володіння власністю та корисними речами, авторитет (у розумінні спроможності приймати рішення), філіацію (почуття міжособового зв'язку), розуміння (фактів і теорій), красу (мистецтво) та ідеологію (філософія, релігія). Стосовно цих цінностей людина може поводитися по-різному: може їх відкинути, прийняти, здобути, створити, захищати або уникати.

Питання цінностей також розглядав А. Маслоу, підкреслюючи при цьому зв'язки психології з філософією. Він застосував поняття філософії цінностей, основою якої є вільний вибір: те, що люди вибирають, це, властиво, і є цінністю. З-поміж усіх цінностей він на чільне місце ставить правду [1, с. 133].

Не можна оминати погляд Е. Фрома щодо духовних потреб людини, які ведуть до цінностей, “психологічний добробут можливий тільки в тій мірі, в якій ми перемогли власний нарцисизм; у тій мірі, у якій ми відкриті, реактивні, сприятливі, пробудженні. Цей добробут означає повний і доброзичливий зв'язок із людьми та природою, подолання відокремленості та відчуження, досягнення переживання єдності з усім існуючим – і разом з цим відчуттям себе самого як окремої істоти, таким, яким я є, індивідом, тобто нероздільним. Благополуччя означає бути цілком народженим, бути тим, чим ми у потенціалі є; це означає володіти повною здатністю до радості й печалі, або, висловлюючись по-іншому, пробудитися від напівсну, в якому живе середня людина. Якщо все це так, благополуччя означає також здатність бути творчим... Нарешті володіти добробутом – це означає відкинути власне “Я”, відкинути жадібність, припинити погоню за збереженням та звеличенням “Я”, бути самим собою і переживати себе в акті буття, а не у володінні, збереженні, накопиченні, споживанні” [2, с.108].

За поглядами К.Г. Юнга, основні психологічні проблеми людини й людства пов'язані з втратою цінностей. Майбутнє людства він пов'язував з розкриттям у людині надіндивідуального, вищої природи, духовних образів, що існують в глибинах її несвідомого [3, с.486].

Найбільшу увагу в питанні цінностей заслуговує екзистенційний аналіз В.Франкла, в якому цінності, поряд із сенсом, визначаються

основними поняттями. Згідно з його аналізом, цінністю для людини є те, що її зрушує, скеровує і творить її особу в усіх вимірах буття, а саме: біологічному, психічному й духовному. Кожному з цих вимірів відповідає своя група цінностей [4, с. 85].

М.Г. Макаров виокремлює цінності в широкому і вузькому сенсі. У першому випадку йдеться про явища природи і суспільства, цілі, ідеали, цінності культури; у другому – мається на увазі аспект регулювання свідомості, відносин з іншими людьми та поведінки індивіда.

Цікаві ідеї російського психолога Н.І. Непомнящої, яка працює з поняттям “цінність”. Остання, на її думку, “являє собою єдність спрямованості особистості, виокремленості для неї певної сторони дійсності, певних відношень – і усвідомлення через це виділення себе, власного Я”. Як вважає автор, виокремити феномен цінності в якості особливого компонента психологічної структури особистості. Зокрема, встановлено, що певна сторона дійсності набуває особливого (ціннісного) значення, коли вона “пов'язується з образом Я”, стаючи провідним його змістом.

Отже, цінність – співвідношення між Я-образом і спрямованістю. Постає питання, яке психологічне значення має це співвідношення? Воно переживається людиною, і, отже, психологічно, це переживання співвідношення і є тим, що ми називаємо словом цінність. Психологічний зміст поняття “цінність” можна вважати таким, що окреслює певні галузі психіки, і, водночас, не є чітко визначеними.

Але цінність є тим, що завжди відмічене позитивом (позитивними переживаннями), і формуються цінності у внутрішньому (духовному) досвіді особистості, вони є носієм не суто соціального, а передусім духовного (сутнісного) в особистості.

Духовні цінності на наш погляд, чудово відображені в біблійних повчаннях, у проповідях Ісуса Христа, заповідях. Розгляньмо сутність духовних цінностей з позиції християнського світогляду. У християнстві духовні цінності називаються чеснотами. Вони визначають, насамперед, ставлення людини до світу вищого, до Бога, а через нього й до інших людей. У зв'язку з цим основними цінностями вважають: віру, надію і любов.

Віра є єдиним доступним шляхом до Всевишнього. Догодити йому – означає вірити в Нього, Його слову. Віра виявляється в моралі, в способі життя особистості, її поведінці. Віра спасає, тому вона зумовлює слухняність. Надія пов'язана з майбутнім людини, що сягає за межі земного життя, з її відповідними очікуваннями. Долаючи перепони, що трапляються на життєвому шляху людини, і випереджаючи час, спрямованість в майбутнє, надія споріднює

людину з її бажаннями. Любов до Бога – найбільша духовна цінність, вона є вираженням сутнісного ставлення до свого творця. Ця любов є вищою за всі почуття любові. В християнстві є золоте правило: “Як хочете, щоб поступали з вами ближні, так і ви поступайте з ними”, або ж його дзеркальне відображення – срібне правило таких традицій, як конфуціанство: “Не роби іншим того, чого ти не хочеш, щоб робили тобі”. Ось і вся доктрина.

Згідно вчення отця Юзефа первісна цінність поза людиною, до якої вона може прагнути, – це надцінність, яку людство впродовж тисячоліть називає Богом. Особисте віднесення до Бога становить надсенси, що його свідомо чи несвідомо шукає кожна людина. Поряд із надсенси виділяється індивідуальний сенс життя людини, яка в пошуках своєї повноти водночас спрямовується вертикально – до Бога, й горизонтально – до людей і предметів. За його словами усі ці взаємозв'язки, якщо вони впорядковані, приносять задоволення від людського буття [5, с. 178].

За С. Черепановою, духовні цінності – продукти духовної діяльності, вартість яких не зменшується і не зникає внаслідок їх споживання. Авторка виділяє життєво важливі функції духовних цінностей, властиві історії кожного народу, – консолідуюча, інтегративна, комунікативна, естетична, морально-етична, символічна [6, с. 98].

Розглянемо сутність функцій духовних цінностей. Консолідуюча функція духовних цінностей відіграє важливу роль вона спрямована на становлення етнічної спільності як духовної спільноти, розвиток історичної пам'яті народу. Інтегративна функція виявляється у здатності етносу до консолідації, збереження і відродження національних святинь, передання їх наступним поколінням. Комунікативна функція трактується як одна з найголовніших функцій духовних цінностей, що особливо актуальна для поліетнічних держав з багатонаціональним населенням. Безумовно, зазначає авторка, слухними є застереження стосовно тенденції конкуренції у розвитку сучасної цивілізації, зокрема у сфері духовного споживання. Тому нерідко духовні цінності національної культури сприймаються фрагментарно, а не цілісно, бо спрацьовують мотиваційні механізми престижу, моди, так само, як і механізми стереотипного споживання, тобто звичок, що формують стандарти орієнтацій на той чи інший вид духовної продукції. Саме тому комунікативна функція духовних цінностей нерідко стає предметом політичних дискусій, навколо яких ґрунтуються громадсько-політичні сили різного спрямування від націоналістичних до космополітичних. Естетична функція духовних цінностей вбача-

ється у формуванні національного ідеалу краси, гармонії, довершеності, що властиві кожному народу і виявляються у житті, мистецтві, побуті, стилях національного одягу. Морально-етична функція пов'язана з комплексом морально-етичних норм, які ґрунтуються на прошарках традиційного елемента національної культури, виявляючи тяготіння історичного коріння роду та народу. Морально-етичні норми – це скоріше регулятивні начала життєдіяльності народу, вони гармонізують відношення між поколіннями, жінками і чоловіками, дітьми і дорослими. Символічна функція означає шанування національних символів (прапора, гімну) [6, с. 99].

Отже, матеріалізм нашого часу перекидає з ніг на голову відношення між духовним і сущим. Вважається, що дещо духовно цінне може народитися тільки як результат дії фактичного. На думку М. Савчина, наявні духовні цінності можуть доцільно впливати на формування дійсності і таким чином продовжувати факти, що здатні підкріплювати цінне у духовному житті. Людина повинна орієнтуватися, яким впливом вона піддається. Відомо, що конкретна людина, група можуть випромінювати на зовнішній світ любов чи зло. Орієнтуючись у власному самопочутті, особистість може встановити, яким впливом вона піддається [7, с. 53].

Дуже цікаво доповнює це розуміння І. Бех, духовні цінності, за його словами, є індикатором розвиненої особистості, за допомогою якого вона пізнається. Крім того, особистість володіє цими цінностями як власними якостями. Особистісне зростання залежить від того, наскільки певна особистість поєднується із загальноприйнятою системою духовних цінностей, якою мірою зростає її духовна свідомість, яка є саме тією якістю внутрішньої інстанції, в якій здійснюється єднання як процес набуття смислу соціальних вимог. Ціннісні ставлення до матеріальних чи ідеальних предметів – це переживання їх бажаності (чи небажаності) для людини, і саме в такій психологічній формі духовні цінності суспільства стають суб'єктивними надбаннями особистості [8, с. 368].

О. П. Колісник розглядає духовні цінності як надособистісні цінності, приблизно в такій послідовності народження надособистісності: життя – на психофізіологічному ступені розвитку, замість – на психоархетипному ступені розвитку, “Я-тотожність” – на психоонтичному ступені розвитку, соціальна ідентичність – на психоментальному ступені розвитку в буттєвому потоці психіки; сума звичок і навичок, адаптація на корисність – на психопрактичному ступені розвитку, картина світу, істинність і консонанс знань – на психогностичному ступені розвитку; статус, влада, володіння – на психосоціальному ступені розвитку; “Я-концепція”, вибір, воля – на егопсихічному ступені розвитку в рефлексивному потоці психіки;

Свобода, Справедливість, Воління, Відповідальність – на психоіндивідуальному ступені розвитку; Людина, Добро, Любов, Турбота – на психогуманному ступені розвитку; Істина, Краса і Творчість – на психохолістичному ступені розвитку; Віра, Мудрість, Бог – на психотрансперсональному ступені розвитку в духовному потоці психіки [9, с. 272].

Пробудження в людині її духовної природи зумовлює переорієнтацію від споживання до самовіддачі. Тоді, на думку Е. Поміткина, актуальними для неї стають духовні цінності, зокрема, гуманістичні (добро, благодійність); естетичні (краса, гармонія, досконалість у природі та в людині); екологічні (чистота, збереження планети від екологічної катастрофи); цінності самопізнання (інтроспекція, самоспоглядання, самоусвідомлення); самовдосконалення (пошук шляхів і методів самопокращення, набуття нових позитивних особистісних якостей) та цінності самореалізації (розкриття власного особистісного потенціалу в служінні ближнім, Батьківщині, людству, природі, Богу) [10, с. 45].

Отже, духовні цінності – це психічна якість людини. Вони є складним поєднанням таких особливостей інтелектуальної, почуттєво-емоційної та вольової сфер людської психіки, які сприяють формуванню потреб у пізнанні світу, себе, інших людей. Вони відображаються у прагненні людини до краси, гармонії, досконалості й виявляються в потребі сприймання та створення краси, естетичних почуттів та естетичній діяльності. Проявляються у ставленні людини до будь-якої форми життя як вищої цінності; повазі до внутрішнього світу іншої людини; добра, краси, любові; бережливого ставлення до довкілля. Сфера духовних цінностей охоплює сенс життя, милосердя, сенс справедливості, чесності, толерантності, любові, добра тощо, тобто сенс вищих моральних категорій.

Зазначені складові духовних цінностей можна розглядати як психологічні орієнтири у процесі виховної роботи. Їх цілеспрямоване формування є одним із основних завдань духовного розвитку особистості. Шлях глибокого усвідомлення духовних цінностей нелегкий, він потребує складної і специфічної внутрішньої роботи щодо когнітивно-емоційного поціновування свого життя. Причому на процес такої морально-психологічної діяльності впливає ступінь узагальненості того змісту, який має та чи інша духовна цінність.

З огляду на складність і значущість духовних цінностей особистості, метою освіти має стати виховання та їх розвиток. Кожній дитині потрібно прищепити смак до духовної сторони життя, застосовуючи методи:

- залучення до духовних цінностей української нації та інших народів світу;

- використання природи та мистецтва;
- зустрічі з духовно розвиненими людьми;
- залучення дітей у різні види духовної діяльності;
- проводити бесіди про духовні вчинки;
- слухання духовної музики, в тому числі релігійних творів;
- залучати до хороших вчинків.

Втілення згаданої фундаментальної мети у виховному процесі потребує зосередження уваги на психічному розвитку вольових процесів дитини, без яких виховання не буде продуктивним і гармонійним. Одне з головних виховних завдань полягає в тому, щоб юна особистість набувала здатності і звички поводитися під впливом усвідомлених суспільно важливих рішень щодо свого майбутнього духовного розвитку.

Із самого раннього віку в дітей потрібно формувати духовні ціннісні орієнтації, створювати умови для виникнення духовних станів і почуттів, виховувати емпатійність, формувати альтруїстичний тип поведінки, формувати уявлення про цінність будь-якого життя, розвивати естетичне світосприйняття, тобто здатність помічати, спостерігати, позитивно-емоційно оцінювати та прагнути створювати красу у довкіллі.

Духовні цінності є індикатором розвиненої особистості, за допомогою якого вона пізнається. Крім того, особистість володіє цими цінностями як власними якостями. Важливо, щоб рівень володіння ними передбачав розгортання їх у реальній життєдіяльності. Особистісне зростання залежить від того, наскільки певна особистість поєднується із загальноприйнятою системою духовних цінностей, якою мірою зростає її духовна свідомість, яка є саме тією якістю внутрішньої інстанції, в якій здійснюється єднання як процес набуття смислу соціальних вимог.

Межі цих вимог до суб'єкта окреслені необхідністю діяти за законами істини, добра і краси. Як уже зазначалось, розвиненою особистістю можна вважати ту, яка досягла найвищого рівня духовного осягнення навколишнього світу. Цьому має передувати освоєння на відповідному рівні свого внутрішнього світу. Шлях сходження дитини до вершини духовності є індивідуальним. Особливо це стосується опанування духовними цінностями.

Сім'я відіграє не менш важливу роль у вихованні особистості, вона може бути і могутньою виховною, і рушійною силою, що знищує все добре, ніжне, насаджує зле та жорстоке. Перші цінності в житті дитини формуються з перших днів її життя, вони пов'язані з нею самою, з потребами її тіла (безпека, здоров'я, комфорт). Не менш цінними для дитини також є спрямовані на неї позитивні емоції батьків, їх любов і піклування. Тому найпершими в структурі

особистості формуються ідеали, якими, в більшості випадків виступають батьки. Ідеалізуючи образи батьків у своєму сприйнятті, дитина значно прискорює розвиток останніх, завдяки психологічному механізму ідентифікації, наслідування дітьми дорослих. Надалі ж у підлітковому віці ідеалізація батьків поступається критичному осмисленню їх вад і переваг, відбуваються спроби підлітків вийти за межі сім'ї. Духовне становлення людини сприяє її переорієнтації з особистісних на трансцендентні ідеали.

Тому система духовних цінностей у розвиненій формі має стати самоцінністю як у самій сім'ї, так і в суспільстві. Йдеться про те, що будь-яка духовна цінність у всіх свої різноманітних виявах єдина в своїй суті – у відношенні до свого предмета як самоцінності. Зрозуміло, що предмет духовної цінності не може бути зведеним до користі. У практичному плані такі відношення проявляються у тому, що свої вчинки ми спрямовуємо на розвиток людини як потенційно безконечної поза будь-яких встановлених масштабів. Розширення ступенів свободи, можливе за розвитку духовних утворень, характеризує цілісне особистісне виповнення людини.

Зрозуміло, що структура духовних надбань формується на основі не вроджених і підсвідомих, сліпих внутрішніх динамічних тенденцій, а свідомого, осмисленого відображення буття. Тому у зв'язку з цим слід розуміти, що перспективним є підхід, згідно з яким у ядро структури духовних цінностей кладуть не генетично ранні спонуки фізіологічного характеру, а генетично пізні утворення, які, будучи "вторинними" в генетичному плані, є "первинними" у плані структурному.

Духовні цінності мають бути тими психологічними засобами, за допомогою яких цей світ стає відкритим насамперед для іншої людини і того, що її оточує. Вони не повинні бути замкненими у внутрішньому світі людини. Тут можна говорити про вчинковий спосіб існування людини. Вчинки не лише виконують свою перетворювальну функцію щодо навколишнього світу, саме за їх допомогою здійснюються певні інтеграційні процеси у її психічній сфері.

Від того, наскільки змістовно багатою і різноманітною є духовна система особистості залежить не тільки міра її участі у суспільних справах, а й те, з чим вона має справу, наскільки її різновиди є суспільно значущими. Кожну мету, яку ставить перед собою людина, перш ніж її реалізувати, співвідносить із системою духовних цінностей, виважується на їх терезах.

Ведучи мову про пріоритетність духовних цінностей для розвитку суспільства, слід наголосити, що людина може бути ціннісним центром за умови якомога повнішого оволодіння культурно-духовним надбанням як регулятором своєї життєдіяльності. Ідеал

особистості пов'язаний саме зі змістовною характеристикою її ціннісної системи.

Історичний досвід показує, що держава слабшає і руйнується, якщо життєдіяльність громадян не скріплюється єдиною ідеєю, стійкими духовними цінностями. Шлях у майбутнє лежить через духовну освіту нашого суспільства, виховання молоді в дусі українських традицій і цінностей, частина яких були втрачена в роки комуністичних ідеалів і норм. Іншими словами духовні цінності не являються меншим індикатором характеру суспільства, але й важливими факторами його розвитку.

На наш погляд, важливе місце в розвитку духовних цінностей займає мистецтво. Воно дозволяє людині реалізувати свої можливості, всесторонньо розвиває, приєднує до накопиченого людського досвіду, устремлень, ідеалів, цінностей. Розвиток духовних цінностей може відбуватися через призму музичної діяльності (спів, гра на музичних інструментах), а також через засоби духовної музики – твору "на тексти релігійного характеру, які виконують під час служби". Вони несуть в собі ціннісно-етичні характеристики, в яких зафіксовані критерії соціально-визнаних цінностей.

Про духовні цінності можна говорити лише тоді, коли порушено питання, заради чого здійснюється діяльність людини, або в чому сенс досягнення тих чи інших цілей, прагнень, намірів. Тому сфера духовних цінностей охоплює сенс життя, милосердя, сенс справедливості, чесності, толерантності, любові, добра, тобто сенс вищих моральних категорій. А якщо це так, то людина завжди усвідомлює свої духовні цінності на протигагу різним особистісним зміслом, котрі далеко не завжди мають усвідомлений характер.

На жаль сучасна пересічна людина у своєму себелюбстві, егоїзмі, меркантильності нездатна оцінити роль духовних цінностей у своєму житті. Тому в сучасних умовах важливо утверджувати духовні цінності, ідеалом яких є любов до всього Божого творіння. Психологічними особливостями духовних цінностей є орієнтація людини на автентичну доброчинність, дотримання норм, які являють собою фундаментальну основу життєдайних людських стосунків.

На формування духовних цінностей великий вплив може здійснити вивчення християнської (православної) психології. Цей напрямок розвивають православні психологи Ю.М. Зенько, А.В. Махлач, М.І. Яновський та ін. Адже однією із складових предмета православної психології є подолання викривленого ставлення людини до себе та інших, усвідомлення та усунення недоліків характеру, відновлення та розвиток духовних цінностей, духовне відродження особистості.

Висновки та перспективи дослідження. Психологічним змістом духовних цінностей особистості можна вважати гуманістичні (добро, благодійність); естетичні (краса, гармонія, досконалість у природі та в людині); екологічні (чистота, збереження планети від екологічної катастрофи); цінності самопізнання (інтроспекція, самоспоглядання, самоусвідомлення); самовдосконалення (пошук шляхів і методів самопокращення, набуття нових позитивних особистісних якостей) та цінності самореалізації (розкриття власного особистісного потенціалу в служінні ближнім, Батьківщині, людству, природі, Богу). Їх цілеспрямоване формування є одним з основних завдань духовного розвитку особистості. Подальші дослідження мають охоплювати розвиток в духовному діапазоні.

Список використаних джерел

1. Маслоу А. Психология бытия: Пер. с англ. – М.: Рефлбук; К.: Ваклер, 1991. – 304 с.
2. Фромм Э. Душа человека. – М.: Республика, 1992. – 430 с.
3. Юнг К.Г. Психология бессознательного. – М.: Канон, 1994. – 256 с.
4. Франкл В. Человек в поисках смысла: Сборник / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
5. Психологія. З викладом основ психології релігії/ Під ред. о.Юзефа Макселона – Львів: Свічадо, 1998. – 320 с.
6. Черпахова С.О. Філософія родоознавства. – К.: Знання, 2008. – 460 с.
7. Савчин М.В. Духовний потенціал людини. – Івано-Франківськ: Вид-во “Плай”, 2001. – 203 с.
8. Бех І.Д. Виховання особистості: Підручник. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
9. Колісник О.П. Психологія духовного саморозвитку особистості: Монографія. – Луцьк: РВВ “Вежа”, 2007. – 388 с.
10. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості: Монографія. – К.: Наш час, 2007. – 280 с.

The article deals with scientific and religious views, concepts of spiritual values. The theoretical materials, which point the importance and necessity of study of spiritual values in psychology, are also proved. The article indicates the line of development of spiritual values in the education.

Key words: values, spiritual values, personality, development, methods of upbringing.

Отримано: 17.03.2010

Вплив рівня впевненості у собі на прояв креативності студентів педагогічних спеціальностей

Зміни у суспільстві та системі освіти підвищують вимоги до підготовки студентів педагогічних спеціальностей. Розвиток креативності та творчої індивідуальності сприятиме підвищенню компетентності та професіоналізму майбутніх педагогів. У статті розглянуто питання впливу рівня впевненості у собі на прояв креативності майбутніх вчителів.

Ключові слова: креативність, індивідуальність, впевненість у собі, оригінальність, творчий саморозвиток.

Изменения в обществе и системе образования повышают требования к подготовке студентов педагогических специальностей. Развитие креативности и творческой индивидуальности будет способствовать повышению компетентности и профессионализма будущих педагогов. В статье рассмотрен вопрос влияния уровня уверенности в себе на проявление креативности будущих учителей.

Ключевые слова: креативность, индивидуальность, оригинальность, уверенность в себе, творческое саморазвитие.

Нова ситуація в суспільстві і системі освіти вимагає підготовки викладача нового типу, здатного ефективно і продуктивно працювати в умовах, що постійно змінюються. Педагогу сьогодні необхідно не тільки володіти високим рівнем загальної культури, психолого-педагогічною компетентністю, але і нетрадиційно підходити до вирішення різних психолого-педагогічних ситуацій, організовувати свою діяльність на творчій основі. Для того, щоб адекватно реагувати на постійні зміни, людина повинна активізувати свій творчий потенціал, розвивати в собі таку якість, як креативність.

Оволодіння творчістю як видом і компонентом сучасної педагогічної діяльності дозволяє педагогу моделювати можливі зміни в організації, структурі та змісті освітнього процесу; цілеспрямовано вносити своєчасні корективи при використуванні педагогічних технологій та інновацій; формувати цілі навчання і виховання учнів (студентів) з урахуванням освітніх, виховних і розвиваючих можливостей навчального матеріалу, можливих утруднень у вивченні окремих питань і дисциплін, а також в інших видах діяльності; результативно застосовувати різні методи, прийоми,